

שיחות חיזוק

שיחות מפי
הרב אורן נזרית שליט"א

פרשת
ויקרא

בעור החמץ הרוחני על-ידי עסק התורה והזהירות מהפעס

שיחת חזק לשבת פרשת ויקרא

ע"ב רשעים - יצר הרע שופטן, ופרש הגר"א, יצר הרע מנהיגם.

החמץ בפסח רומז ליצר הרע

בש"ת הרדב"ז (סימן תקע"ז וח"ג סימן תקמ"ו) טרח למצוא טעם מה נשתנה אסור חמץ משאר אסור אכילה, ואסור אף במשהו, וכתב שם, וזו לשונו: 'ועל כן אני סומך על מה שאמרו רבותינו ז"ל במדרשות, כי החמץ בפסח רומז ליצר הרע, והוא שאור שבפסח, ולכן פלה גרש יגרש אותו האדם מעליו, ויחפש אותו בכל מחבואי מחשבותיו, ואפילו פלשהו לא בטיל, עד כאן לשונו.'

וכן ברע"א מהימנא (זהר הקדוש ח"ב פרשת בא דף מ ע"א) וזו לשונו: 'פקודא דא לבער חמץ וכו', הא אוקמוהו חבריא, ורזא אוקימנא וכו', חמץ - דא יצר הרע, מצה - דא יצר הטוב'; [המצוה הזאת לבער חמץ וכו', הרי למדו החברים, ובארו את הסוד וכו', חמץ - זה יצר הרע, מצה - זה יצר הטוב] עד כאן לשונו.

וכן מובא בגמרא (ברכות יז ע"א), 'רבון העולמים, גלוי וידוע לפניך, שרצוננו לעשות רצונך. ומי מעכב? שאור שבפסח, ופרש רש"י: 'שאור שבפסח - יצר הרע שבלבנו, המחמיצנו'. וחמץ שרומז ליצר הרע, אסור במשהו - משום שאם נותנים ליצר הרע דריסת רגל, אפלו כחוט השערה, אזי, 'היום אומר לו עשה כן ומחר אומר לו עשה כך' (שבת קה ע"ב), עד שמשתלט עליו לגמרי. וכן הוא בזהר הקדוש (ח"ב פרשת תצוה דף קפב ע"א): שאור, דא איהו יצר הרע, דהכי הוא יצר הרע בבר נש, כחמירא בעסה. עאל במעוי דבר נש זעיר זעיר, ולכתר אסגי בה, עד דכל

בסיעתא דשמיא, נתבונן בענין הימים הקדושים שלפני חג הפסח. י"ב הימים הראשונים של חדש ניסן שהוא ראש חודשים הם כנגד י"ב החודשים הבאים עלינו לטובה, והם גם ימי ההכנה לחג הפסח. ימים שאנו 'שואלים ודורשים בהלכות הפסח', ופרשו בזה הצדיקים ז"ע, שאנו גם שואלים ודורשים מהקדוש ברוך הוא, שנוזף להפגס לתוך היום טוב הקדוש של פסח, הבא עלינו ועל כל אחינו בית ישראל לטובה, ושהיום טוב יפגס בנו.

ההכנה לפסח ב'סוד מרע' - להתנקות מהרע

בשיחות התחזקות (תזריע תשנ"ז) הביא בשם הספר הקדוש 'באר מים חיים' ועוד, שמעקרי ההכנה ליום טוב היא העבודה של 'סוד מרע' - להתנקות מהעבר (וכל שכן להזהר שלא להביא פגמים חדשים), היא הפנימיות של מצות בדיקת החמץ ובעורו, לנקות את חדר הלב מקל חמץ.

בקונטרס 'בעניני חדש ניסן וחג הפסח', (להגאון רבי חנוך העניך קרלנשטיין ז"ל, סימן ב) הביא את דברי הש"ה הקדוש על מסכת פסחים, שכתב, וזו לשונו: 'כל עניני חרות, הוא חרות הנפש, אשר נגאלנו מהקלפות, כי נשתקענו במ"ט פנים טמא, במ"ט שערי טמאה והוציאנו לחירות, ועל זה אנו עושים סימני חרות, ושמחים בשמחה של מצוה', עד כאן לשונו.

והבאור בזה, דהרי אמרו (אבות ו, ב): 'אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתורה', והינו, דהחרות האמתית היא חרות הנפש, משלטון יצר הרע, כי הגדרת "בן חורין" הוא, שאין לאחרים בעלות עליו, אלא עושה כפי שרצונו הפנימי רוצה, דכל זמן שלא נשמר מיצר הרע, עדין הוא מנהג, כדאיתא (בברכות סא

האשפה... עד שהבריח את בעל הבית לגמרי...
וכך מתנהג עמנו היצר הרע.

וכן אנו רואים, שהנתוק מהיצר הרע, הוא
עבודה קשה ואיטית, וזמן רב לפני פסח כבר
צריך לעמל ולנקות חדר אחר חדר, וארון
אחר ארון, ואלו אחר הפסח - משתלט החמץ
על הבית בבת אחת, ותוף זמן קצר הוא כבר
נמצא בכל חלקי הבית, וכן הוא כשרוצים
לשבר את היצר הרע - צריך עבודה רבה, אף
אם מניחים, אפלו רגע אחד, ליצר הרע לחדר,
אזי הוא משתלט תוף זמן קצר על האדם.

אשר נואלנו בעצת יצרנו הרע

וכן כתב בספר הקדוש 'עבודת הקדוש'
להחיד"א, לומר בנסח התפלה אחר בדיקת
חמץ בליל י"ד, וזו לשונו: 'יהי רצון מלפניך,
ה' אלקינו ואלקי אבותינו, שתתן לנו כח
ויכלת ועזר וסיוע, לפשפש בנגעי פתי הנפש,
אשר נואלנו בעצת יצרנו הרע. אָנָּה ה', הפרד
נא מעלינו צד הרע שביצר הרע, ותזכנו
ותלבנו בכח היצר הטוב. השיבנו אבינו
לתורתך. וקרבונו מלכנו לעבודתך. והחזירנו
בתשובה שלמה לפניך.'

ואיתא בספר הקדוש 'קב הישר' (פרק פט):
'ונכון ללמד את ישראל, בהיותן מגעילין
ומלבנין את הכלים מפני החמץ - שיכוננו,
שכמו כן יבער הקדוש ברוך הוא יצר הרע.'

וכתב שם עוד (בפרק צ'): 'ויש קבלה בגדי,
שכל טרח שאדם מטריח את עצמו לכבוד
יום טוב של פסח, והוא עיף ויגע בהטרח,
אזי בעסק זה הוא הורג כל המזיקים הנקראים
נגעי בני אדם.'

וכעין זה כתב החיד"א בספרו 'מורה
באצבע' (אות רד): 'שצריך לכוון בטבילת ערב
פסח, להוריד ולסלק מעליו את הטמאה
שבגופו, כמו הגעלה וטבילת כלים, שהיא
להוציא את החמץ מהכלים, ואין חמץ - אלא
יצר הרע.'

גופא אתערב בהדיה. [שאור, זה הוא יצר
הרע, אשר כף הוא יצר הרע באדם, כשאור
שבפסח, נכנס במעי האדם מעט מעט, ואחר
כך מתרבה בו, עד שכל גופו מתערב עמו].

והחכם, עיניו בראשו, שלא לתן ליצר הרע
דריסת רגל כלל, ולכן אמרו (פסחים ב' ע"א;
ח' ע"א) דצריך לבדוק בכל מקום שמכניסין
בו חמץ - ואפילו בחורין ובסדקין. ובספר
'שמחת הרגל' להחיד"א כתב: 'הנה נמצא
לפי דברי הרדב"ז, דהרמז של החמץ, הוא
הפשט, כי כל החמרות האלו - לעורר את
האדם - שצריך להתרחק מאד מן היצר הרע,
ולחפש בחורי ובסדקי חדריו לבו אם שמץ
של יצר הרע נמצא בו, ולמהר לבערו ולשורפו
באש התורה, ולהזהר מאד בכל יראה. ומטעם
זה עקר מצות זמן חרותנו, היא מצות מצה
ואסור חמץ. ובתורה נקבע בשם "חג המצות".

ומבאר בזהר הקדוש (ח"ב בא מ' ע"א): 'האי
שאור והאי מחמצת וכו', קרינן להן יצר הרע,
רשותא אחרא, אל נכר, אלהים אחרים, וכולא
חד, ואמר קודשא בריך הוא, כל הני שני,
קיימתו ברשותא אחרא, עבדין לעם אחרא,
מכאן ולהלאה, דאתון בני חורין - אף ביום
הראשון, תשביתו שאור מבתיכם. כל מחמצת
לא תאכלו. ולא יראה לך חמץ.'

מעשה בקמחן שרצה לקנות בית גדול

מטעם זה הסביר בספר הקדוש 'שפת אמת'
(פסח תרל"א) דההבדל בין התבות חמץ למצה,
הוא בין אות ח' לאות ה' שההבדל ביניהן
הוא כחוט השערה, דהינו פתח קל, שאם
נותנין ליצר הרע פתח קל, הוא כבר יכל,
חס ושלום, להשתלט על האדם, והיא תחלת
הנפילה. כמו שידוע המעשה באותו קמחן
שרצה לקנות בית גדול בכסף מועט, ועשה
תחבולה לקנות רק מסמר בבית בקנין גמור,
בכסף שנראה הרבה מעל לשווי המסמר, אבל
כמובן שעשה כן בחכמתו להרע, ודרך המסמר
השתלט על הבית כלו שהניח בו את כל

הרב הקדוש מאפּטא זי"ע, ערף הסדר פּרגיל, בהתרוּממות ובהתלהבות, והרבנית שמתה מאד על כּף, שהרב פּנראָה לא הרגיש בהחלפת המצות. אחר זמן רב, באו לפניו זוג, שהיו ביניהם טענות זה על זה. או אז קרא הרב לרבנית, ואמר לה בניחותא: היות שיש כאן תועלת, שהרבנית תגלה נא לזוג, אלו מצות אכלנו בלילה הקדוש של הסדר. אז הבינה הרבנית, שהרב הרגיש בזמנו הכל, וענתה ואמרה כל הספור הנ"ל, שנאלצה להכין בקערות מצות פשוטות. נענה הרב הקדוש ואמר לבני הזוג: - "הנכם רואים איך התאפקתי ולא אמרתי דבר ותצוי דבר על זה... למדו איפוא ממני, איך צריך להבליג גם על הענינים שביניכם..."

וזה יסוד גדול, שכמה פעמים, כאשר יש איזה נסיון, שלא נעשה איזה דבר בבית כרצונו, (ולפעמים אפלו ברוחניות), רצון השם הוא להתגבר בכל עוז - שלא לומר מלה, רק להתנהג כאלו לא היה הדבר, וכאלו אינו מרגיש כלל, ומוכן שאין שום כללים בזה. וצריך הרבה סייעתא דשמיא לדעת מהו רצון השם בכל מצב, ורצון השם שנוכח, שאין לנו שום השגה בקדשת המצות של הרב הקדוש מאפּטא זי"ע, אבל על כל מלה שלא אומרים, ועל כל משהו שלא עושים עסק מדברים שמפריעים, אפשר לזכות שהשם יתברך ימלא לנו את המצות שלנו עם הרבה יותר קדשה.

יסלק ממנו מדת הפעס מכל וכל

כתב בספר הקדוש 'ראשית חכמה' (שער הענוה פרק ג') וזו לשונו: 'אי אפשר לאדם להשיג מעלת קדשה ותשובה - עד שיקנה בלבבו מדת הענוה יפה, ויסלק ממנו מדת הפעס מכל וכל, שאחד מכ"ד דברים המעפבים את התשובה - הוא בעל חמה. והנה כאשר יכעס ברגע יסתלק ממנו הכל, ונמצא שכל מה שטרח - לריק ולהבל. וכאשר יחזור

ובשיחות התחזקות (שם) כתב, בין שאחד מעקרי הסבות שמנקים את החמץ ומבערים ומלבנים ומגעילים ומפליטים, הוא פדי שנה יסיע בעדנו לנקות את עצמנו מכל המדות שהם הפך הקדשה, ולהיות נקי משאור שבעסה, אם כן, כמה זהירות צריכים אז, שחס ושלום, לא תתערבנה חתיכות גדולות של חמץ ושאור ממש, שהם פעם וקפדנות, וכמו שמביאים בשם החפץ חיים זי"ע, שאם אוכלים בראש השנה דברים מתוקים לסימן טוב, בודאי כל אדם צריך להשתדל להיות בעצמו אדם מתוק.

העבודה הקדושה והנוראה אצל הצדיקים

ידוע גדל העבודה הקדושה והנוראה של אפית המצות בערב פסח אצל הצדיקים, שפמובן, אין לנו בהם שום השגה כלל. איזו קדשה הכניסו במצות! ואיזה גלוי שכינה בפעל ממש! לעיני כל בשר - היה נראה בלילה הנורא אצל הצדיקים. ומוספר, שלא יכלו להביט בפני החתם סופר זי"ע בליל הסדר, מעצם הקדשה ששרתה עליו בליל הסדר] ופרש החתם סופר זי"ע על הפסוק (ויקרא ו, ט): "לא תאפה חמץ, חלקם נתתי אותה מאשי. קודש קדשים היא", שאבינו שבשמים, שולח מלאכים ושרפים בעת אפית המצות, לשמור שלא יחמיצו המצות, ובפרט אצל הצדיקים שמשתדלים מאד לשמור על עצמם.

מעשה שהיה אצל הרב הקדוש מאפּטא זי"ע

הרב הקדוש מאפּטא זי"ע, התבטא פעם, ש'משהו פעם - חמור ממהו חמץ'. ומעשה היה אצלו, שהרבנית נתנה בטעות את המצות שהכין הרב בקדשה ובטהרה מתוך טרחה רבה, לגבאי הצדקה, ואחר כך, כשראתה מה שעשתה, ראה לגלות לרב, והניחה בקערה שלו מצות פשוטות, והתפללה שהרב לא ירגיש ושלא תהיה לו חלישות הדעת בלילה קדוש זה.

בתשובה ויטרח ויטרח לְהַתְקַדֵּשׁ (וְהִלְוֵאֵי שְׂיִתְקַדֵּשׁ), אִם יִחְזֹר וְיִכְעַס שׁוֹב, הָרִי אֶבֶד כֹּל מֵה שְׁעֵשָׂה וְלָרִיק יָגַע, כְּדַפְרֵשׁנּוּ, וְאִין לְדַבֵּר סוּף'.

טוֹרֵף נִפְשׁוֹ וּמְמִיתָהּ בַּעַת כְּעֶסוֹ

וּבְסִפּוֹר 'שְׁעָרֵי הַקְּדוּשָׁה' לְמִוְרְנֵי הַרְבֵּי רַבִּי חַיִּים וְיִטְאֵל זִי"ע (שְׁעַר רֹיחַ הַקְּדוּשָׁה ח' ע"א) כְּתָב: 'מוֹרֵי (הָאֵר"י הַקְּדוֹשׁ) וְל', הִזָּה מִקְפִּיד בְּעֵנִין הַכְּעֵס, יוֹתֵר מִכֹּל שְׂאֵר הָעֲבֻרוֹת, אֶפְלוּ כִּשְׁהוּא כּוֹעֵס בְּשִׁבִיל מִצְוָה, וְכַעֲנִין מִשָּׂה (שְׁפַעַס בְּמֵי מְרִיבָה וּבְמִלְחָמַת מִדִּין). וְהִזָּה נוֹתֵן טַעַם לָזֶה וְאוֹמֵר, כִּי הֵלֵא כֹל שְׂאֵר הָעֲבֻרוֹת אֵינֶם פּוֹגְמִים - אֲלֵא כֹל עֲבָרָה וְעֲבָרָה פּוֹגְמַת אֶבֶר אֶחָד. אֲבָל מִדַּת הַכְּעֵס פּוֹגְמַת כֹּל הַנִּשְׁמָה כְּלָה, וּמְחַלֵּף אוֹתָהּ לְגַמְרִי, וְהַעֲנִין הוּא, כִּי כְּאֲשֶׁר יִכְעַס הָאָדָם, הִנֵּה הַנִּשְׁמָה הַקְּדוּשָׁה מְסַתְּלָקַת מִמֶּנּוּ לְגַמְרִי, וְנִכְנַסַת בְּמִקּוֹמָהּ נִפְשׁ מַצֵּד הַקְּלָפָה.

וְזֶה סוּד מֵה שְׂאֵמֵר הַכְּתוּב: "טוֹרֵף נִפְשׁוֹ בְּאִפּוֹ" וְגו' (אִיּוֹב יח, ד). כִּי מִמֶּשׁ טוֹרֵף נִפְשׁוֹ הַקְּדוּשָׁה, וְעוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרַפָּה וּמְמִית אוֹתָהּ בַּעַת אִפּוֹ וְכַעֲסוֹ, וְכַמְבָּאֵר בַּזֶּהֲר בְּפִרְשַׁת תְּצִינָה (דף קכב ע"ב).

וְעֵין שָׁם, כִּמָּה מְחַמֵּר בְּעֵנִין הַכְּעֵס, עַד שְׂאוֹמֵר, "כִּי מֵאֵן דְּמִשְׁתַּעֵי עִם הַכּוֹעֵס, כְּאֵלוּ מִשְׁתַּעֵי עִם עֲבוּדָה וְרָה עֲצָמָה, וְאֵף עַל פִּי שְׁעוֹשֶׂה הָאָדָם תְּקוּנִים לְנִפְשׁוֹ וְתִשׁוּבָה מַעֲלָה עַל כֹּל עֲוֹנוֹתָיו, וּמִצְוֹת רַבּוֹת וּגְדוּלוֹת, הַכֹּל נֶאֱבָדִים מִמֶּנּוּ לְגַמְרִי, לְפִי שֶׁהָרִי אֶתְהַ הַנִּשְׁמָה הַקְּדוּשָׁה, שְׁעֵשְׂתָהּ כֹּל הַמַּעֲשִׂים הַטּוֹבִים, נִתְחַלְּפָה בְּטִמְאָה, וְהִלְכָה לָהּ, וְנִשְׁאַרָה שְׁפַחָה טִמְאָה בְּמִקּוֹמָהּ, וְיִרְשָׁה אֶת גְּבִירָתָהּ, וְצָרִיף שִׁיחֹזֵר פַּעַם אַחֲרַת, לְחֹזֵר וּלְתַקֵּן כֹּל הַתְּקוּנִים הָרִאשׁוֹנִים שְׁעֵשָׂה בְּתַחֲלָה, וְכֵן הוּא בְּכֹל פַּעַם וּפַעַם שֶׁהוּא כּוֹעֵס."

נִמְצָא, כִּי בַעַל הַכְּעֵס אֵין לוֹ תְּקִנָּה כְּלָל, כִּי תְּמִיד הוּא כְּכֹלֵב שָׁב עַל קִיאוֹ, וְגַם גּוֹרֵם הַזֶּק גְּדוֹל אַחַר לְעֲצָמוֹ, וְהוּא, כִּי הִנֵּה אִם

עֲשֵׂה אִיזוֹ מִצְוָה גְּדוּלָה, אֲשֶׁר בְּסִבְתָּהּ הִיָּתָה אִיזוֹ נִשְׁמָה קְדוּשָׁה שֶׁל אִיזָה צָדִיק רִאשׁוֹן מִתְּעַבֵּר בּוֹ, (בְּסוּד הָעֲבוּר, לְסִיעוֹ, פְּנוּדָע), עָתָה, עַל יְדֵי הַכְּעֵס - מְסַתְּלָקַת גַּם הִיא, וְזֶהוּ גַם כֵּן עֵנִין טוֹרֵף נִפְשׁוֹ בְּאִפּוֹ, בְּאִפּוֹ, כִּי מֵי שֶׁהוּא בַּעַל כְּעֵס, אֵי אֶפְשָׁר לוֹ, כֹּל יְמֵי הַיּוֹתוֹ בַּעַל מְדָה זוֹ, לְהַשִּׁיג שׁוֹם הַשְּׂגָה, אֶפְלוּ אִם יִהְיֶה צָדִיק בְּכֹל שְׂאֵר דְּרָכָיו, לְפִי שֶׁהוּא בְּנֵה, וְסִתֵּר כֹּל מֵה שְׁבִנָּה, בְּכֹל עַת שְׁכּוֹעֵס. אֲמַנֵּם שְׂאֵר הָעֲבֻרוֹת, אֵינֶם טוֹרְפִים וְעוֹקְרִים הַנִּפְשׁ מִמֶּשׁ, אֲמַנֵּם נִשְׁאַרְתָּ דְבוּקָה בּוֹ, אֲלֵא שֶׁהִיא פְּגוּמָה, אוֹתָהּ הָעֲבָרָה שְׁעוֹשֶׂה בְּלִבּוֹ, וְכַאֲשֶׁר יִתְקַן הַפְּגָם הַהוּא לְבָדוֹ, יִתְקַן לְגַמְרִי, אֲבָל הַכְּעֵס, צָרִיף תְּקוּנִים רַבִּים, וְהַכְּנוֹת רַבּוֹת, לְחֹזֵר לְהִבִּיא אֶת נִשְׁמָתוֹ הַנִּטְרַפֶּת מִמֶּנּוּ, וְכוּלֵי הֵאֵי וְאוּלֵי. עַד כָּאֵן לְשׁוֹנוֹ הַקְּדוּשָׁה.

לְהַזְהִירָךְ מִזֶּה הַכְּעֵס בְּשַׁעַת עֲשִׂית הַמִּצְוֹת

כְּדֵאֵי מֵאֵד לְחֹזֵר עַל מֵאֲמָרֵי חַז"ל בְּכֹל מְקוֹם שְׂמִדְבָּרִים מַעֲנִין זֶה, וְכִמוֹ שְׂמוּבָא בְּסִפּוֹר הַקְּדוּשׁ 'רִאשִׁית חֲכָמָה' (שְׁעַר הָעֲנָה פָּרָק ג): 'יִשְׁנֵן תְּמִיד קְצוּרֵי מֵאֲמָרֵי רַז"ל, בְּשִׁכְרֵי הַמֵּאֲרִיף אִפּוֹ, וְכַעֲנֵשׁ עוֹן הַכְּעֵס. וְכַאֲשֶׁר יִתְמִיד בְּקָרִיאָה - יָבֵא לְיָדֵי מַעֲשָׂה. עַד כָּאֵן. וּבְפִרְט בְּהַכְּנוֹת לְפָסַח, שְׂיִצֵּר הָרַע מְצוּי לְקִשְׁקֵשׁ בְּזֶה. וְצָדִיק אֶחָד אָמַר בְּדֶרֶךְ צַחוּת, שְׁלִפְיִכֶךָ נִסְמָכוּ הַכְּתוּבִים (שְׁמוֹת לז, יז) "אֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ" - לְפָסוּק "אֵת חַג הַמִּצְוֹת תִּשְׁמֹר" - לְהַזְהִירָךְ מִן הַכְּעֵס בְּשַׁעַת עֲשִׂית הַמִּצְוֹת, שֶׁהָרִי כֹל הַכּוֹעֵס - כְּאֵלוּ עוֹבֵד עֲבוּדָה וְרָה (וְהֵר בְּרִאשִׁית כז ע"א; שְׁבַת קה ע"ב), וְאָמַר הַכְּתוּב, כְּשֶׁאֶתָּה בָּא לְקִיַם אֶת מִצְוֹת "אֵת חַג הַמִּצְוֹת תִּשְׁמֹר", אֲנִי מְזַהֵרָךְ תַּחֲלָה - "אֱלֹהֵי מִסְכָּה לֹא תַעֲשֶׂה לָךְ", כְּלוֹמֵר, שְׁלֵא תִפְשֵׁל בְּכַעֲס, שֶׁהוּא כְּעֲבוּדָה וְרָה.

עַל יְדֵי הַכְּעֵס בָּא הָאָדָם כְּמַעַט לְכֹל הָעוֹנוֹת וְהִנֵּה בְּגַמְרָא (בְּדָרִים כב ע"ב) מוּבָא: 'כֹּל הַכּוֹעֵס, כֹּל מִינֵי גִיְהִנָם שׁוֹלְטִים בּוֹ, שְׁנֵאָמַר,

כַּעַס מְשַׁבַּח הַלְמוּד

וּמִכָּאָר הַגָּאוֹן רַבֵּי חַיִּים שְׂמוּאֵלֶיךָ זצ"ל
בְּשִׁיחוֹת מוֹסֵר, שֶׁהַכַּעַס, הוּא תְּכוּנָה שְׁפוּעֵלֶת
שְׂכַחַת הַלְמוּד, גַּם אִם הַכַּעַס הִיָּה מְצַדֵּק, וְאִם
אִם הִיָּה בְּלִי כּוֹנֵה, כְּמוֹ שֶׁסְּפִינְ חוֹתְכֵת וְאִשׁ
שׁוֹרְפֵת אִם בְּלִי כּוֹנֵה, כְּמוֹ כֵּן, כַּעַס מְשַׁבַּח
הַלְמוּד, גַּם בְּלֹא כּוֹנֵה, וְהוֹכִיחַ בֵּן מְדַבְּרֵי
הַגְּמָרָא (פְּסָחִים סו ע"ב): 'אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
לְקִישׁ, כָּל אָדָם שְׁכּוֹעֵס, אִם חָכֵם הוּא -
חֻכְמָתוֹ מְסַתְּלֶקֶת מִמֶּנּוּ, וְאִם נְבִיא הוּא -
נְבוּאָתוֹ מְסַתְּלֶקֶת מִמֶּנּוּ, אִם חָכֵם הוּא, חֻכְמָתוֹ
מְסַתְּלֶקֶת מִמֶּנּוּ, דְּכַתִּיב (בַּמִּדְבָּר לֹא, יד): 'וַיִּקְצַץ
מֹשֶׁה עַל פְּקוּדֵי הַחֵיל'. וּבִסְפָרֵי (פְּרָשַׁת מִטּוֹת):
'בָּא לְכָלֵל כַּעַס - בָּא לְכָלֵל טְעוֹת'.

וְכַתֵּב עוֹד בְּשִׁמְרֵת הַלְשׁוֹן (שְׁעַר הַתְּבוּנָה פָּרָק
יג): 'מִי שֵׁישׁ לוֹ מִחַ בְּקִדְקוֹדוֹ, צָרִיף לְבָרַח
מִן הַמֶּדֶה הַרְעָה הַזֹּה, כְּבוֹרַח מִן הָאֵשׁ. כִּי
יֵדַע בְּנַפְשׁוֹ בְּבִירוֹ, שֶׁעַל יְדֵי מֶדֶה רְעָה זֹה,
בְּנֹדָאֵי יֵצֵא לְעֵתִיד - חֲזָב בְּיוֹם הַדִּין, כִּי־דוּעַ
שְׁמִי שֵׁישׁ לוֹ רַב עֲזוֹנוֹת הוּא בְּגֵדָר רֶשַׁע,
וְאָמְרוּ חֲז"ל (בְּדָרִים כב ע"ב), כָּל הַכּוֹעֵס - כִּי־דוּעַ
שְׁעֲזוֹנוֹתָיו מְרַבֵּין מְזִכְיוֹתָיו שְׁנֹאֲמַר (מְשַׁלֵּי כט,
כב): 'וּבַעַל חֻמָּה רַב פֶּשַׁע'. וְמָה שֶׁכְּתוּב
בְּלְשׁוֹן פֶּשַׁע, דִּהוּא מְרַד וְגֵרוּעַ יוֹתֵר מִמְּזִיד,
מִשׁוּם דְּבַעַת הַכַּעַס, הַפֶּקֶר לְגַמְרֵי אֲצִלוֹ הַתּוֹרָה
וְהַמְצוֹת, כְּמוֹ שְׁאָמְרוּ חֲז"ל: כָּל הַכּוֹעֵס -
אֲפִלּוֹ שְׂכִינָה אֵינָה חֲשׂוּבָה כְּנִגְדּוֹ'. עַד כָּאן.

רַגְזָן לֹא עֵלְתָה בְּיָדוֹ אֲלֵא רַגְזָנוֹתוֹ

מוֹכָא בְּגַמְרָא (קְדוּשִׁין מֵא ע"א): 'דְּרַשׁ בַּר
קַפְרָא, רַגְזָן לֹא עֵלְתָה בְּיָדוֹ אֲלֵא רַגְזָנוֹתוֹ';
וּפְרַשׁ רַש"י: 'בְּשִׁכְרוֹ, אֲלֵא כַחַשׁ בְּשִׁרוֹ
בְּרַגְזָנוֹתוֹ לֹא נִשְׁתַּכַּר כְּלוּם'. וּמוֹכָא בְּסְפָרִים
הַקְּדוּשִׁים, שֶׁמְדַבֵּר גַּם בְּמָה שֶׁנִּשְׁמַתּוֹ מְעִידָה
בְּלִילָה, כְּשֶׁמוֹסְרֵת דִּין לְפָנָי הַשָּׁם יִתְבַּרַךְ, אֵלּוֹ
מְצוּוֹת עֲשֵׂתָה בְּמִשְׁפַּח הַיּוֹם, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (תְּהִלִּים
לא, ו): 'בְּיָדְךָ אֲפָקִיד רוּחִי', וְדַרְשֵׁינָן, לֹא
עֵלְתָה מִכָּל מְצוּוֹתָיו שֶׁעָשָׂה בְּמִשְׁפַּח הַיּוֹם -
אֲלֵא רַגְזָנוֹתוֹ.

'וְהִסֵּר כַּעַס מִלִּבֵּךָ, וְהִעֲבֵר רְעָה מִבְּשָׂרְךָ" (קְהֵלֶת
יא, ט); וְאִין רְעָה אֲלֵא גִיהֵנִם, שְׁנֹאֲמַר, "כָּל
פְּעַל ה' לִמְעַנְהוּ, וְגַם רֶשַׁע לְיוֹם רְעָה" (מְשַׁלֵּי
טו, ד); וְלֹא עוֹד, אֲלֵא שֶׁהַתְּחוּנִיּוֹת שׁוֹלְטוֹת
בוֹ, שְׁנֹאֲמַר, "וְנִתְּנָה ה' לְךָ שֵׁם לֵב רַגְזָן וְכִלְיוֹן
עֵינַיִם וְדָאֲבוֹן נֶפֶשׁ" (דְּבָרִים כח, סה) - אֵינָה
דְּבַר שֶׁמְכַלָּה הָעֵינַיִם וּמְדַאֵיב אֶת הַנֶּפֶשׁ? הַיּוֹ
אוֹמֵר, זֶה תְּחוּנִיּוֹת'. וְהִרָא"ש פֶּרַשׁ שָׁם:
קִשָּׁה הַכַּעַס לְגוֹפּוֹ, כְּאֵלּוֹ הִיָּה נִדּוֹן בְּכָל מִינֵי
פְּרַעְנִיּוֹת גִּיהֵנִם.

וְכַתֵּב עַל זֶה הַחֲפֵץ חַיִּים בְּשִׁמְרֵת הַלְשׁוֹן
(שְׁעַר הַתְּבוּנָה פ"ג וְחוֹבֵת הַשְּׁמִירָה פ"ד): 'וְאָמְרוּ
חֲז"ל (פְּסָחִים סו ע"ב): 'כָּל אָדָם שְׁכּוֹעֵס, אֲפִלּוֹ
פּוֹסְקִין לוֹ גְּדֵלָה מִן הַשָּׁמַיִם, מוֹרִידִין אוֹתוֹ.
וְעוֹד אָמְרוּ חֲז"ל: 'כָּל הַכּוֹעֵס, כָּל מִינֵי גִיהֵנִם
שׁוֹלְטִין בוֹ, וְהַכּוֹנֵה הוּא, דִּלְכָל עוֹן בְּפָנָי
עֲצָמוֹ יֵשׁ בְּגִיהֵנִם עֲנֵשׁ הַמֵּיחַד לְאוֹתוֹ הָעוֹן,
וְעַל יְדֵי מֵדֵת הַכַּעַס בָּא הָאָדָם כְּמַעַט לְכָל
מִינֵי עֲזוֹנוֹת לְמַתְּבוּנָן בְּרַעַת הַמֶּדֶה הַהִיא, עַד
שְׁאָמְרוּ עָלָיו חֲז"ל, שֶׁכִּי־דוּעַ שְׁעֲזוֹנוֹתָיו מְרַבֵּין
מְזִכְיוֹתָיו, לְכֵן אָמְרוּ, כָּל מִינֵי גִיהֵנִם שׁוֹלְטִין
בוֹ, וְלִכֵּן צָרִיף הָאָדָם לְהִסִּיר הַכַּעַס מִלְּבוֹ וְיִנְצֵל
מִדִּינָה שֶׁל גִּיהֵנִם וְיִזְכֶּה לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא.

וְעַל 'תְּחוּנִיּוֹת', פֶּרַשׁ בְּשִׁטָּה מְקַבְּצָת:
עַל יְדֵי הַכַּעַס, הַחוֹם הַטְּבַעִי מְתַגַּבֵּר וְשׁוֹרֵף
הַמְּאָכָל, וְאֵינּוּ נִעְכָּל עֲכוּל כְּרֹאוּי, וּמַתּוֹף כֶּף
אֵינּוּ יָכֵל הַמְּאָכָל לְצִאת מִהֶרָה מִן הַגּוֹף, וּכְאֵ
לְיָדֵי תְּחוּנִיּוֹת'. וְשָׁם בְּגַמְרָא, "אָמַר רַבָּה בַּר
רַב הוֹנָא: כָּל הַכּוֹעֵס, אֲפִלּוֹ הַשְּׂכִינָה אֵינָה
חֲשׂוּבָה כְּנִגְדּוֹ, שְׁנֹאֲמַר, "רֶשַׁע כְּגִבָּה אִפּוֹ בַל
יִדְרַשׁ, אִין אֱלֹהִים כָּל מְזֻמּוֹתָיו" (תְּהִלִּים י, ד).

וְאֵיִתָּא בְּסִפְרֵי חֲסִידִים (סִימָן קמ"ה): 'רַגְזָן, לֹא
עֵלְתָה בְּיָדוֹ כִּי אִם רַגְזָנוֹתוֹ, וְגוֹרֵם לְהוֹצִיא
מִפּוֹ דְּבָרִים שֶׁלֹּא כְּהֻנָּן - אִם כְּלָפִי מְעַלָּה'.
וּמִמְשִׁיף שָׁם בְּגַמְרָא: 'וְאִם מְשַׁבַּח תְּלַמּוּדוֹ
וּמוֹסִיף טְפָשׁוֹת, שְׁנֹאֲמַר, "כִּי כַעַס בְּחִיק
כְּסִילִים יְנוּחַ" (קְהֵלֶת ז, ט), וְכַתִּיב, "וּכְסִיל לֹא
יְבִין" (תְּהִלִּים צב, ז), וְכַתִּיב, "וּכְסִיל יִפְרֵשׁ
אֲנָלֶת" (מְשַׁלֵּי יג, טז).

וְכַתֵּב עוֹד שֵׁם (סימן קלז): 'כָּל אָדָם יֵרָא שְׁמִים כְּשֶׁהוּא פּוֹעֵס עַל עוֹבְרֵי עֲבָרָה, יִשְׁקַל כְּעֶסוֹ, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה דַעְתּוֹ מִיִּשְׁבֵּת עָלָיו בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ, וְיִלְמַד מִמֶּשֶׁה רַבְּנוֹ כְּשֶׁכָּעַס עַל בְּנֵי יֵאוּבָן, אָמַר 'תְּרַבּוֹת אַנְשִׁים חֲטָאִים' (בַּמְדָּבָר לֵב, יד), לְפִיכֶךָ, בֶּן בְּנוֹ נַעֲשֶׂה עֶבֶד לְפֶסֶל מִיכָה, אִף עַל פִּי שְׁלֹשׁ שְׁמִים הוּא כְּעַס, הַכֹּל צָרִיךְ מִדָּה'. וְכֵן כֹּתֵב בְּשִׁלְחַן עֲרוּךְ לְבַעַל הַתְּנַיָא (סימן קנו, סעיף ג).

וְכַתֵּב רַבְּנוֹ חַיִּים מוֹאֲלוּזִין זי"ע, בְּסִפְרוֹ 'כְּתָר רֵאשׁ' (אות עג): 'יְקָדִים תִּפְלָה לְנִסְיוֹן, וְיְקָדִים לְכַתּוֹ לְמִקּוֹם שְׁעָלוֹל הוּא לְבוֹא לְיַדֵּי קַפְיָה וְכַעַס, יִתְפַּלֵּל: רַבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם! הַנְּנִי הוֹלֵךְ בְּגִיַּת צְלָמוֹת וּמִקּוֹם מְסַכֵּן, הוֹשִׁיעֵנִי מִיֵּצֵר הָרַע וּמִחֲטָאִים, וּמַעֲוֹנוֹת, וּבִפְרָט מִעוֹן הַכְּעַס וְהַקְּפָדְנוֹת, וְיִרְפָּה מְקִירוֹת לְבוֹ וְיוֹשִׁיעֵנוּ ה'.' וְטוֹב לְבַקֵּשׁ בֶּן בְּבִקְרַת הַשְּׁפָם.

וְכַתֵּב עוֹד שֵׁם (אות קמג) וְזוֹ לְשׁוֹנוֹ: 'בְּתוֹכָהּ - לֹא יִדְבַר קְשׁוֹת, כִּי אִם בְּלִשׁוֹן רַכָּה, כִּי דְבָרִים קָשִׁים - אֵינָם נִשְׁמָעִים, וְאִם אֵין טְבִיעוֹ לְדַבֵּר רַכּוֹת - פְּטוֹר הוּא מִלְּהוֹכִיחַ'.

וּבְסִפְרֵי 'הַחֲפֵץ חַיִּים וּפְעִלוֹ' (קכב), מְסַפֵּר עַל הַגָּאוֹן הַחֲפֵץ חַיִּים זי"ע, שֶׁבִּהְיָתוֹ כֹּהֵן, חָשַׁשׁ שֶׁמָּא יְבוֹא בְּנִקְל לְיַדֵּי כְּעַס וְקַפְיָה, וְלִכֵּן הָיָה מְפִיל תַּחֲנוּנִים לְפָנָיו ה', שֶׁצִּילָהוּ מִמִּדַּת הַכְּעַס. אַחַד מִתְּלִמְדָיו סִפֵּר, כִּי הִשְׁגִּיחַ כְּמָה פְּעָמִים, שֶׁהַחֲפֵץ חַיִּים זי"ע, בָּא בַּחֲצוֹת הַלַּיְלָה לְבֵית הַכְּנֶסֶת, וְשָׁהָה שָׁם זְמַן מְסִים, הוּא הִחְלִיט לְעַקֵּב אַחֲרָיו, וּפְעַם הִתְחַבֵּא תַּחַת אַחַד הַסְּפָסְלִים, וְצָפָה לְרֵאוֹת מֶה מַעֲשֶׂהוּ. וְהָיָה בְּהִגִּיעַ חֲצוֹת הַלַּיְלָה, הוֹפִיעַ הַחֲפֵץ חַיִּים, וּפְתַח אֶת אֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ, וְהִתְחִיל לְהַפִּיל תַּחֲנוּנִים לְפָנָיו ה', שֶׁיַּעֲזְרֵהוּ לְהִתְגַּבֵּר וּלְבָלוֹם אֶת מִדַּת הַכְּעַס.

וְעוֹד כֹּתֵב שֵׁם (תתשפה), שֶׁהַחֲפֵץ חַיִּים הָיָה פּוֹנֶה לְרַבָּנִים, שֶׁלֹּא יִשְׁתַּמְשׁוּ בְּנִימָה שֶׁל רוּגָז, וּבֹל יִתְרַעְמוּ עַל הַתְּלִמִּידִים וּבֹל יִתְרַפּוּם, אֲלֵא יִתְאַרוּ בְּפָנֵיהֶם בְּנַחַת אֶת חֲשִׁיבוּתָהּ וְקִדְשָׁתָהּ שֶׁל הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, עַל הַבְּרָכָה הַאֲצוּרָה

וְכַתֵּב בְּסִפְרֵי בֶן יְהוּדָע: 'יֵשׁ לְדַקְדָּק תַּבַּת בְּיָדוֹ', לְשׁוֹן יְתָר, וְהָיָה לִיָּה לְמִימָר, רַגְזָן - אֵין לוֹ אֲלֵא רַגְזָנוּתוֹ. וְנִרְאָה לִי בְּסִייעֵתָא דְשְׁמִיָא, דְּכָל מִדּוֹת הָאָדָם הַטּוֹבִים וְהָרָעִים, כְּלָם רְשׁוּמִים בְּשִׁרְטוּט כַּף הַיָּדִים, כְּמוֹ שֶׁכֹּתֵב הַגָּאוֹן חֵיד"א ז"ל בְּחֻמַּת אֲנָךְ, עֵינֵי שָׁם. וְלִזְהָ אָמַר "לֹא עָלְתָה בְּיָדוֹ" דִּיקָא, שָׁאֵם עָשָׂה מִצְוָה אַחַת וְנִתְכַּעַס בָּהּ, אֵין נִרְשָׁם בְּיָדוֹ הַמִּצְוָה - אֲלֵא עוֹן הַכְּעַס.

אוּ יוֹבָן, כְּכֹל לַיְלָה הַנְּשָׁמָה חוֹתֶמֶת עַל מַעֲשֵׂה הַיּוֹם, דְּכֹתִיב (איוב לו, ז): "בְּיָד כָּל אָדָם יַחֲתוּם", הֵן לְטוֹב הֵן לְרָע, וְרַגְזָן שְׁעָשָׂה מִצְוָה כְּכַעַס, לֹא עָלְתָה בְּיָדוֹ לְחַתֵּם, אֲלֵא רַק עַל רַגְזָנוּתוֹ'.

הַמּוֹלֵאךְ הַמּוֹגִיד מִזְהִיר אֶת מֶרֶן הַבַּיִת יוֹסֵף
בְּסִפְרֵי הַקְּדוֹשׁ 'מַגִּיד מִיִּשְׂרָאֵל', הַזְהִיר הַמּוֹלֵאךְ הַמַּגִּיד אֶת מֶרֶן הַבַּיִת יוֹסֵף (פְּרָשַׁת בְּרֵאשִׁית): 'הַזְהִיר לְהִתְרַחֵק מֵאֵד מִן הַכְּעַס, וְדַבְּרִיךָ יִהְיוּ בְּנַחַת בְּיֹתֵר, וּבְלִי שׁוֹם כְּעַס, אִף עַל פִּי שֶׁיִּדְבְּרוּ אוֹ שֶׁיַּעֲשׂוּ דְבָרִים שְׂרָאוּי לְכַעוֹס עֲלֵיהֶם, צָא וּלְמַד מִמֶּשֶׁה רַבְּנוֹ עָלָיו הַשְּׁלוֹם, רַבֵּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים, בֵּינוֹן שֶׁבָּא לְכָלֵל כְּעַס - בָּא לְכָלֵל טְעוֹת. וּלְמַד מִהַלֵּל וְעֲנָה שֶׁהָיָה בּוֹ. לִכֵּן הַזְהִיר בְּנֵי מִכָּל אֵלוֹ, וְאַרְחִיב אֶת גְּבוּלְךָ בְּתַלְמִידִים, וְתַצְלִיחַ בְּמֵאֵד מֵאֵד, וּבְתָר בֶּן לְגַמֵּר סִפְרֶךָ, כְּכֹל אֲשֶׁר שְׁאַלְתָּ מֵעַם ה' אֱלֹהֶיךָ'. וְכַתֵּב שָׁם עוֹד (בְּפְרָשַׁת עֵקֶב): 'הַזְהִיר שֶׁתִּתְנַהֵג עִם הַבְּרִיּוֹת בְּנַחַת וְלֹא תִכְעוֹס בְּשׁוֹם פְּנִים שְׁבַעוֹלָם, אִף עַל קִנְאָת ה' לֹא יִשְׁלַט בְּךָ הַכְּעַס, כִּי זֶה כָּלֵל גְּדוֹל'.

שֶׁלֹּא תִדְבַר כָּלֵל בְּשַׁעַת הַכְּעַס

וְכַתֵּב בְּסִפְרֵי חֲסִידִים (סימן פג): 'אֵל תִּבְהַל בְּרוּחֶךָ לְכַעוֹס (קְהֵלֵת ז, ט), אִישׁ חֲסִיד צְנוּה לְבָנוֹ בְּפִטְרָתוֹ, כְּשֶׁם שֶׁכִּפְדֵּתָנִי בְּחַיֵּי כֶּךָ תִּכְבְּדֵנִי לְאַחַר מוֹתִי, וְקִיִּים מִצְוֹתֵי וְתִלִּין כְּעַסֶּךָ לַיְלָה אַחַת, וְעַצוֹר בְּרוּחֶךָ, שֶׁלֹּא תִדְבַר כָּלֵל בְּשַׁעַת הַכְּעַס'.

וידוע מה שאמרו רבותינו ז"ל, והובא בספר 'מתוק מדבש', דדוד המלך, עליו השלום, עם כל צדקותיו ודבקותו בהשם יתברך, ונדוד שנתו בלמוד התורה, עדין לא זכה להיות רגל רביעי במרכבה, כי אם על ידי סבלנותו, כשהבליג ולא כעס על שמעי בן גרא, שעיפר אותו בעפר, גדפו וקללו וסקלו באבנים, ועם כל זה אמר - "ה' אמר לו קלל", ורק אז זכה למדרגתו השלמה.

בעת פעסו נסתלקה ממונו האמונה

ובתניא קדישא (אגרת הקדש פרק כה) כתב: 'כל הכועס - כאלו עובד עבודה זרה וכו'. והשעם מוכן ליודעי בינה, לפי שבעת פעסו, נסתלקה ממונו האמונה, כי אילו היה מאמין שמאת ה' היתה זאת לו, לא היה ככעס כלל, ואף שאדם, שהוא בעל בחירה, מקללו או מכהו או מזיק ממונו, ומתחייב בדיני אדם ובדיני שמים, לרע בחירתו, אף על פי כן, על הנזק כבר נגזר מן השמים, והרבה שלוחים למקום. ולא עוד, אלא אפילו בשעה זו ממש, שמכהו או מקללו, מתלבש בו כח ה' ורוח פיו יתברך, המתייהו ומקימו, וכמו שכתוב: "כי ה' אמר לו קלל", והיכן אמר לשמעי? אלא שמחשבה זו שנפלה לשמעי בלבו ומחו, ירדה מאת ה', ורוח פיו המתייהו כל צבאם, החיה רוחו של שמעי בשעה שדבר דברים אלו לדוד, כי אילו נסתלק רוח פיו יתברך, רגע אחד, מרוחו של שמעי - לא יכול לדבר מאומה'.

ומספרים מעשה, על צדיק אחד, שפעם, קפץ תרנגול שלא נשמר מחמץ, על העצים שהיו מיחדים לאפית המצות, והאנשים שסביבו הרעימו בקול גדול ובכעס על האחראי, מדוע לא נזהר לשמור על העצים, ויצא הצדיק מחדרו, ושאל: "על מה הרעש?" ענו לו: "על תרנגול חמצי שנפל על העצים של פסח..." ענה ואמר הצדיק: 'אני שואל על מה הכעס, ואתם עונים לי על תרנגול

בטהר המדות, והיה מוסיף במתק לשונו: היהודים הרי הם כה מדפאים וממורמרים בעטן של הצרות והקלות המתרבות, רחמנא ליצלן, ומדוע להוסיף צרה על צרתם?! והיו אומרים: שהיה תמה, מה שונה היא מצות תוכחה משאר המצוות שבתורה, האם יעלה על דעת מאן דהוא, להניח תפלין ברגזה, או לאכול מצה בועם!?

השתיקה בעת הכעס

כתב בספר הקדוש 'פלא יועץ' (ערך כעס): 'השתיקה בעת הכעס - כמים לאש', וידוע מאמר רבותינו ז"ל (חלין פט ע"א) על פסוק (איוב כו, ז): "תולה ארץ על בלימה", שאין העולם מתקיים, אלא על מי שבולם פיו בשעת מריבה, עד כאן. ובארו הקדמונים על מאמר חז"ל זה, שמונו כאן שלוש מדרגות: התחתונה, שנעלב ואינו עולב, הינו, שמשיב על מה שנעלב, אבל בדרך כבוד, הינו שמסביר את עצמו, אבל לא מעליב. ולמעלה הימנה, שאינו מגיב כלל, אמנם נפגע ממה שהעליבוהו, אבל על כל פנים - אינו משיב. והעליונה ביותר היא, שלא רק שאינו משיב כלל, אלא שמח במה שהעליבוהו, עליו הכתוב אומר: "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו". וכבר כתב הגר"א זי"ע באגרתו, בשם המדרש, 'שכל רגע ורגע שהאדם חוסם פיו, זוכה בשבילו לאור הגנוז, שאין שום מלאך ובריה יכולים לשער'.

ואיתא בגמרא (פסחים ק"ג ע"א): 'שלשה, הקדוש ברוך הוא אוהבן, ומי שאינו כועס, ומי שאינו משתפר, ומי שאינו מעמיד על מדותיו'. והביא בספר 'ענף עץ אבות' (לאבות ה, יא) בשם הספר הקדוש 'בן יהודה', שהסביר, מדוע הקדוש ברוך הוא מיחד אהבתו למי שאינו כועס. מאי רבותא יש במי שאינו כועס? ותרץ, שחז"ל אמרו כן, על מי שנוזהר מלכעוס אפילו על דבר מצוה, כגון להוכיח עברנים, שהנוזהר להוכיח בנחת ובדרכי נעם בלי כעס - הוא אהוב להשם יתברך.

של חמץ... מה ענין לפך? איך אפשר משום פך, לעורר משהו כעס?!'

וככל שזוכרים יותר, שהפנימיות של החמץ היא המדות, ולפיכך צריכים רחמים רבים שלא להכשל במדות, בשביל ההכנה לפסח - דבר זה מקל על הנסיונות.

שהנסיונות יהיו בשמחה ובאהבה

בספרים הקדושים מבאר, שלא רק שצריך להזהר מלהכשל בקפדנות חס ושלום, אלא שגשתדל, גם בחלק של העשה טוב, שכל הכונה בנסיונות, שיהיו בשמחה ובאהבה, להשתדל להיות טוב מתוך ערבות ונעימות, ולהזהר שלא להכאיב, ושלא לצער אף אחד. ובזהר הקדוש איתא, שכל הנח - הוא מסטרא דקדשה, וכל הרגז - הוא מצד הסטרא אחרא. ומעיקרי המניעה מקפדנות, הוא לא רק לעצמו, אלא לגרם כמה שאפשר, שכל הבית שלו, וכל הסביבה שלו, תהיה מלאה שמחה, ושיהיו כלם רגועים, ולהתמלא בהרבה ותרגנות. ובספר הקדוש 'תומר דבורה' (פ"ג), כתב שעל ידי מדת ותרגנות, זוכים למדרגות נוראות, ומעוררים למעלה עת רצון גדול. ונתנו לזה כמה עצות, שלא לבוא לקפדנות, יש להשתדל גם בהנהגה החיצונית - שיהיה כלו טוב. וכמה שאפשר, להשתדל לא להיות רעבים ועיפים, כמו שכתבו הבני יששכר' ועוד, בפרט בדור שלנו.

לא להיות רעבים כדי שלא יבואו לכלל כעס

בספר הקדוש 'אגרא דכלה' (פרשת וישב) מביא בשם הרב הקדוש רבי מנחם מענדיל מרימנוב זי"ע, שאמר לתלמידיו שהיו קדושי עליון, לא להפגס לבית פשהם רעבים, כדי שלא יבואו לכלל כעס.

ובספר הקדוש 'בני יששכר', באר בזה, שאצל השבטים הקדושים, שכתוב (בראשית לו, כה): 'וישבו לאכול לחם', אף שהיו להם פגנות

נוראות, והשכינה הצטרפה עמהם, מכל מקום חשבו בעצמם, אולי כל הקורות אותם, הוא מחמת שלא אכלו - ולכן ישבו לאכל לחם.

וכן הרב הקדוש מזוויהל זי"ע, כשאמרו לו שצריך להשפין שלום באיזה ענין, היה אומר, 'קדם - שיהיו אחרי האכל, אחר כך, כבר נראה מה לעשות... וכל שפן בימים אלו ימי ההכנה לפסח. וכידוע, פת שחרית אינה מצות עשה שהזמן גרמא - ממילא כלם צריכים להשתדל בה, אנשים, נשים וטף. וכן השינה חשובה מאד. וכבר אמרו חז"ל (ב"ר ט, ה): "טוב מאד" - זה השינה. ונכלל בזה, שפאשר אנשים רגועים ורעננים לאחר השינה, אז הכל נראה לאדם טוב ונפלא, אבל פאשר עיפים, מלאים תרעמת וקפדנות והכל נראה שחור. וענין זה הוא מגדר המצוה של 'בכל דרכיך דעהו', שפאשר ישנים ואוכלים די הצורך, ומתפונים בזה כדי שלא להכשל בקפדנות - ממילא זה עולה למצוה גדולה.

לאחר מנוחה ושינה פראוי

וכן, בענין השנה ביום, מבאר ברמב"ם ובשלחן ערוך (א"ח סימן רלא), שאם האדם זקוק לזה - הרי שהיא עבודת השם, שכלם יהיו שבעים ורעננים, לאחר מנוחה ושינה פראוי. ונכלל בזה גם מה שמבאר מצדיקים זי"ע, להשתדל, עד כמה שאפשר, שלא להורות פקדות לילדים, ובפרט שלא לחזר יותר מפעם אחת, על כל הוראה.

עצה נוספת היא, לשנן מה שאמרו רבותינו ז"ל, שבכל פעם שיש נסיון של קפדנות, והוא משתדל להתגבר על זה - פועל דברים נוראים בעולמות העליונים, וזה מקדש ומטהר את האדם ללא גבול, וכן כשמשתדל לשנן לעצמו - שהכל בהשגחה, והכל מדיק, והכל לטובה. ואף אחד לא התפונ, חס ושלום, לעשות לו משהו רע, כל המחשבות שיש בהם קפדנות ותועומת - צריך להוציא מהלב, ולהשתדל לעשות פעולות חיצוניות של סבר

פנים יפות, ולדבר בנחת, וכל זה מסייע שיהיה לבו מלא טוב. אדם נפעל לפי פעלותיו, וכל פעלה מונכתת. וכשבא נסיון כזה - הקדוש ברוך הוא נותן פת גם להתגבר על הנסיון, ועל ידי זה להתדבק בו יתברך.

בכל פעם שמתגבר - הוא חביב וחשוב בעיני ה'

ואף שהיצר הרע מפתה בכל מיני פתויים, ואומר לאדם: 'הרי אתה אינך משלם בעבודה הזו, אתה לא עבדת על עצמך כראוי, שהרי אתמול הקפדת, ממילא מה זה כבר משנה, פעם אחת יותר ופעם אחת פחות? וידוע שהוא מתכסיסי היצר, כי ברור שבכל פעם שמתגבר - הוא חביב וחשוב בעיני ה'. ורבו הקדוש מלבלין זי"ע אמר, שאף אם באותו נסיון אינו מצליח לגמרי, וכמה שמשתדל להרחיק ההרגשים של קפדנות, הם שבים וחוזרים לאדם, או שכבר אמר איזו מלה של קפדנות, והיצר הרע אומר לו: 'כאשר אבדת אבדת, מה הרוח אם תשתדל שלא לדבר עוד'...? אף על פי כן כל משהו שישתדל זה חביב מאד ופועל נוראות, ובבחינה מסימת זה פועל יותר ממי שלא נכשל כלל, כי אז יש יותר נסיון, של יצר הרע, שאומר לו 'בין כך נכשלת ונפלת', ואם בכל זאת מתגבר, כמה שיקול - הוא עצום ממש. הרב הקדוש רבי משה ליב מסאסוב זי"ע אמר, שבכל פעם שמתגברים על קפדנות, זה מזכך כאלף תעניות. ובספר הקדוש 'ראשית חכמה' כתב, שזה ממשוץ על האדם השראת השכינה.

מעלת הנמוע מלומר מלתא דבדיחותא

ספר הרב הקדוש, רבי אהרן מבעלזא זי"ע: 'איש אחד, לחש סוד לזקני, הרב הקדוש רבי יהושע זי"ע, אחר כך, שמע (בעל הסוד), איש אחד, מספר את סודו, בתרוזים. רגז בעל הסוד מאד. אמר זקני, אומרים בשם הרב הקדוש, רבי אורי מסטרעליסק זי"ע,

אשר כל מי שמונע את עצמו מלומר מלתא דבדיחותא, נחשב לו כאלו התענה פ"ד תעניות. והוסיף: 'ואני אומר עוד ועוד'. בשעה שספר זאת הרב הקדוש מהר"א, התלהב מאד, והדגיש את דברי זקנו הקדוש - שאמר 'עוד ועוד' (אדמו"ר"י בעלז"ר ח"ד דף שו; ובאמרי קדש סטרעליסק החדש אות דבור סימן מ).

ומוכא מצדיקים זי"ע שלפני היום טוב הקדוש, הקדוש ברוך הוא מכין לכל אחד ואחד את הנסיונות המיוחדים אליו ועל ידי שיעמד בהם ויתגבר, יהיה מוכן לאור העצום והשפע של טהרה, וגלוי השכינה וההתקרבות שהוא יכול לקבל בליילה הקדוש של ליל הסדר, ובכל היום טוב, וכמה שנסגן לעצמו שכל נסיון הוא הכנה ליום טוב ולמצוות הקדש, וכמה שנצליח בעזרת השם יתברך להתגבר, נזכה לאור של יום טוב, זה נותן התלהבות והשתוקקות להתגבר על כל המפריעים.

התחזקות תמידית באמונה

עצה נוספת, היא התחזקות תמידית באמונה, להשתדל לחיות תדיר עם האמת, שבכל פרט ופרט יש השגחה נפלאה, וממילא אין דבר, פלוני או אלמוני, מקרי -, וזה מעקרי ההכנה ליום טוב, וכמו שדרשו (שמות רבה טו, ב) על הפסוק (שמות יב, כא): 'משכו וקחו לכם' - 'משכו מעבודה זרה שבידכם'. על ידי זה, ממילא מגיע להכנה שאין עוד מלבדו ממש, ולכן לא יבוא לידי שום תרעמת על שום בריה שבעולם, וכמו שכתב בתניא קדישא. וכמו כן, על ידי זה, "לא יהיה בך אל זר" - שהוא הפעם והקפדנות, וממילא זוכים להמשך הפסוק: 'אנכי ה' אלקיך, המעלה מארץ מצרים'.

להיות הפקר במדבר

הפנימיות של בדיקת חמץ, היא להיות הפקר במדבר, בבחינת (ויקרא י, ג): 'וידם אהרן'. ויבין, שאלו שגורמו לו את חלישות

הדעת, לא התכוונו כלל, כי הם התיגעו ועבדו קשה, ולכן פעמים רבות, הם מתשים ועיפים, אבל אף אחד לא התכוון לשום דבר. ועל ידי זה שהאדם אינו אומר שום מלה, אלא ממשיך להתנהג כאלו לא היה דבר, ואומר רק מלה טובה, לפי המצב - יש יותר תועלת בדבורים טובים, ולפעמים אפילו רק במלה אחת או במאור פנים. ובספרים הקדושים איתא, שאפשר לבקש ולפעל באותם רגעים דברים עצומים ונפלאים. וזאת ההכנה להגיע להלילה הזה - פלו מצה, שהיא בחינת הכנעה וענוה. כמו שאנו מבקשים: 'ונפשי כעפר לכל תהיה', בלי שמץ של חמיצות.

וזאת היא הפנימיות של 'בל יראה ובל ימצא', שאסור שימצא ברשותנו חמץ, כלל וכלל. והימים האלו, מסייעים לנו להוציא את כל החמץ שברשותנו, וכשמקבלים קבלות לתקון המדות להבא, ומבקשים ומתחננים על זה - הוא סיוע גדול מאד לכל השנה, שנוזפה להדבק במדותיו, ועל ידי זה להמשיך רחמים וחסדים, שבמדה שאדם מודד - בה מודדין לו (סוטה ח' ע"א). ומתפלים הגדולים ביותר להמשיך חסדים ממעל, הוא להשתדל מאד, להיות תמיד רגועים וטובים ונעימים, ומלאים עם דבורים טובים ומתוקים, בכחינת (שה"ש ה, יא): "דבש וחלב תחת לשונך".

לקבל על עצמו איזו קבלה טובה

כתב בספר 'שיחות התחזקות', שכדאי מאד, לפני הבדיקה ולפני הבעור - לקבל על עצמו איזו קבלה טובה קטנה, למשך כל השנה כלה, בענין המצוות, ולכותבה, והיא תהיה כלי להמשיך על עצמו האור והקדשה של בדיקת החמץ ובעורו. וידוע גדל העבודה, אצל צדיקים זי"ע, בעת בדיקת ובעור חמץ, (כל צדיק לפי דרכו), כמה דמעות שפכו כמים, שיוכלו במשך כל השנה להשאר נקיים מהחמץ הפנימי, ולקיים את הקבלות הטובות שמקבלים באותה שעה.

להיות שקוע בתורה הקדושה ובתפלה

עצה נוספת היא, להשתדל כמה שאפשר, כל אחד לפי מצבו, להיות שקוע בתורה הקדושה ובתפלה, כי רק כך יכול יהודי להתרומם ממצבו, ופעמים רבות, אין מועיל שום התבוננות ומחשבה, מחמת התגברות הנפש הבהמית, ורק רבוי למוד ורבוי תפלה מועילים.

בודקים בחורים ובסדקים

מבאר בספרים הקדושים, שהזמנים שלפני יום טוב, מיוחדים לחשבון נפש, כמו הדין (בשלחן ערוך סימן תלא): 'בודקים בחורים ובסדקים'. וצריך לקבוע זמנים - כל אחד לפי מצבו, איך יוכל לתקן את מדותיו, אלא שבזמננו, בדרך כלל, לא נמצאים במצב שנתן לערוך חשבונות ולחשב במתינות, אבל כאשר באה השבת - באה מנוחה, וכן במשך היום טוב עצמו, כמבאר בגמרא (פסחים י"ב ע"ב): 'מי שלא בודק לפני המועד, יבדק בתוך המועד',

ומובא במדרש (ויקרא רבה לה, א): 'אם בחקותי תלכו. הלא הוא דכתיב (תהלים קיט) "חשבתי דרכי, ואשיבה רגלי אל עדותיך", אמר דוד: רבונו של עולם! בכל יום ניום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, הלא הוא דכתיב ואשיבה רגלי אל עדותיך. וצדיקים זי"ע בארו, שדוד היה מחשב כל מיני דרכים איך נתן על ידם להתקרב להקדוש ברוך הוא, והגיע למסקנה - שהעקר הוא על ידי התורה הקדושה, ורגליו היו מוליכות אותו לבית המדרש ללמד, כי רק כך יכול לזכות להתקרבות. ועוד פרשו, אשר רגלי - מרמזות על הבחינות הנמוכות שבאדם, שזיכוך הוא רק על ידי התורה הקדושה.

אין שום תרוץ להיות פטור מלמוד

וכן אמרו רז"ל (ספ"ה נב ע"א): 'אם פגע בך מגול זה - משכהו לבית המדרש'. ליצר הרע יש כמה שמות, והשם 'מגול', מרמז על הבחינות הנמוכות שבנפש - שמפתה את האדם לדברים נמוכים, ובכללם הקפדנות, ואפילו כשהתרעומת בענייני רוחניות - גם כן, כמה פעמים, זה בא מהפחיתות שבאדם. והעצה לזה - משכהו לבית המדרש. ובלמוד התורה שיקול ללמד בכל יום, יש את כל הכחות להתגבר על הנסיונות של אותו יום, וממילא גם בזמנים שלפני היום טוב, וכך שפן ביום טוב עצמו - ורצון ה', שנשתדל, כל אחד לפי מצבו, להרבות בלמוד התורה הקדושה ולעשות סדרים קבועים, ועל ידי זה לבצר את החמץ והמדות הרעות.

והזהיר על כך כבוד קדשת אדמו"ר מצאנז, קלויזענבורג זצוק"ל, שצריך לזכור, שאין שום פטור שבעולם, שבסבת הטרדות לחג הקדוש - להיות פטור מלמוד התורה הקדושה.

וכתבו השל"ה הקדוש ומורנו הרב רבי שעפ"ט (בצנא, הובאה בסוף ספר 'יש נוהלין'): שיש חיוב, בכל יום ויום, לכל אחד ואחד, ללמד גמרא רש"י ותוספות [כל אחד לפי מצבו], כמו החיוב של הנחת תפלין, והובא בכרפי יוסף ביו"ד דעה, ריש הלכות תלמוד תורה. ואין מקבלים בשמים תרופים שהיו טרודים ולא הנה זמן וכו', כמו שלא מקבל תרוץ, שלא הנה לו זמן להניח תפלין.

הרב הקדוש, רבי מנחם מענדל מקאצק זי"ע, פ"ש את המשנה (אבות ב, ד): 'אל תאמר לכשאפנה אשנה, שמא לא תפנה' - שמא אתה מאלה 'שלא תפנה', כלומר, נשלחת ללמד תורה באפן 'שלא תפנה', הינו עם טרדות. (ספר הקדוש 'עמוד האמת', עמוד קסב).

והחפץ חיים זי"ע, פ"ש משנה זו, שלזה אמר הכתוב (שמות ג, ה): 'כי המקום אשר אתה עומד עליו, אדמת קדש הוא', הינו,

באותו מצב ובאותה שעה - קדש הוא, כי אפ"ש שרצון ה' הוא, שתעסוק בתורה, וקרא באותה שעה דחוקה. וכבר אמרו באבות דרבי נתן (ג, ו): 'שמא תאמר שמעתתא בעא צילותא, ואין דעתי צלולה, על זה קאמר, טוב לו לאדם דבר אחד בצער, ממאה ברוח'.

אין יום שאין בו טוב

כתב הרב הקדוש, רבי נתן מברסלב זי"ע (לקוטי הלכות פקדון הלכה ד): 'צריכין לדעת, שימי האדם מנויים וספורים במספר ובמנין - כל יום ויום, והאדם יצטרף לתן דין וחשבון מכל יום ויום, כי אין שום יום הולך לבטלה, חס ושלום. ואפלו שעה ורגע אחד אינו הולך לבטלה, חס ושלום... ועל כן, אסור להאדם לדחות את עצמו מיום ליום, רק לידע היטב, שזה היום לא יהיה לו עוד כל ימי חייו, כי יום האחר - הוא ענין אחר לגמרי, והלואי שיפרע בזמנו, כדי שיזכה למחר לצאת ידי חובתו, מה שצריך לפרע לה' יתברך, חובת הזמן של יום מחר בעצמו. אבל על כל פנים, חלילה להטעות את עצמו לדחות מיום ליום. וכמו שכתב אדמו"ר (מורה"ן ז"ל, על פסוק "היום אם בקלו תשמעו", 'שעקר העבודה, מי שרוצה לשמע בקולו יתברך וילדבקה בו', (העקר הוא) שידע, שאף על פי כן זה היום - הוא יום, ועולה בחשבון ובדאי יש בו טוב, רק שהחשף מכסה עליו, כי הקלפה קודמת לפרי, וצריכין להתגבר ולהשתדל לשבר הקלפה, שהם כלל כל המניעות והבלבולים וההטעיות והדחיות, ולידע ולהאמין, שדיקא ביום הנה, יכול להתקרב לה' יתברך, לפי בחינתו.

ואם תדרשנו - ימצא לה, ותזכה למצא הטוב שבזה היום דיקא, כי לית יום, דלית בה טוב, כמו שאיתא בזהר הקדוש (ח"ג נשא קג ע"א) וזה לשונו: תא חזי! כל שית ימי בראשית וכו', ולא תשפח יום, דלית בה טוב וכו' וכל יומא, אית לה גדר מלבר, דלא יעול כל בר

נש לה הוא טוב, כגון חשף דכסא לנהורא וכו'.
[בוא וראה! בכל ששת ימי בראשית וכו', ולא
תמצא יום, שאין בו טוב, וכל יום, יש לו גדר
מבחין, שלא יכנס כל אדם לטוב ההוא, כמו
החשף שמכסה את האור].

על כן, צריכים לידע, שמה שנדמה להאדם,
כאלו היום אי אפשר לו להתפלל בכונה
וללמד ולעסוק בעבודת ה', זה נמשך רק
מהחשף שקדם לאור, שנמשך מפגם הצמצום
הנ"ל, שמשם נמשך הגדר מלבר שיש על
הטוב שבכל יום, כמבאר בזהר הנ"ל.

ומשם באים כל הטעויות והדחיות של כל
אדם, שיש בכל יום - שנדמה לו כאלו היום
הזה אינו כלום, כאלו אינו מימי חיו, כאלו
היום אי אפשר להתקרב לה' יתברך כלל,
כמו שנמצאת תחושה זו, ברב בני אדם שאינם
מפקחים על דרכיהם היטב, ובפרט כשיש לו
איזה סבה ומארע לטוב או להפך, חס ושלום,
שאז, היום מתבלבל אצלם לגמרי, עד שרב
ימיהם פלים בזה להביל ולריק, רחמנא לצלן,
כגון, ביום זה, הוא יריד ויומא דשוקא, וביום
פלוגי זה, צריך לחשב חשבונותיו, ובזה היום
פלוגי אחר, יוצא לדרך, ובקמים אלו ואלו,
הוא בדרך נע ונד ומטלטל, ובזה היום
שלאחריו, בא מן הדרך, וצריך להרים המשאוי
מעל העגלה, ולסדר הסחורה ולחלקה פראוי
וכו', וביום זה, מזדמן לו איזה מריבה וקטטה
עם אחר, וביום זה וזה, נקרא על איזה סעדה,
וכיוצא בזה - בטולים ובלבולים שונים בכל
יום ויום, עד שכמעט בכל יום, נמצא בטול
ובלבול גדול. ואפלו בשאר הימים, שאין בהם
מארעות כאלה, נדמה לו גם כן, על פי הרב,
בכל יום, כאלו היום הזה אינו כלום... וכל
זה - נמשך מהגדר מלבר דאית על כל יום.

לעבור את שלב הקשי שבכל יום ובכל רגע
ולכן צריך להתגבר מאד ולזכור, אשר ליכא
נהורא, אלא ההוא הנפיק מגו חשוכא [אין
האור, אלא ההוא שיוצא מתוך החשך],

בבחינת אש שחורה על גבי אש לבנה, שצריך
להיות עקשן לעבור את שלב הקשי שבכל
יום ובכל רגע, ואחר כך - יערב לכם.

וכעין זה כותב החפץ חיים (לקוטי אמרים
פ"ד) וזו לשונו: 'אל יטעה האדם עצמו לומר,
שכאשר יתבעוני על שלא למדתי תורה, אשיב
להם, כי הייתי טרוד בעסקי פרנסתי, והיה
לי צער גדול בנים ושאר תרוצים אחרים,
ובשבילם (ובסתם), יחשב שיפרו ממנו ולא
יתבעוהו, אבל באמת, לא כן הדבר. ראשית,
מי יודע אם יקבלו ממנו התרוצים ויועילו
לו, דבנדאי יאמר לו: פלום היית יותר מהלל
הזן?! ויאמרו לו: הלוא פלוגי ופלוגי גם
בן מעירך, ושניכם נתגדלתם יחד, פלוגי השיג
תורה ומעשים טובים הרבה, ואתה באת בידים
ריקניות?! ראה כמה גרמה לך עצלותך!
ואפילו אם יהא שיתקבלו התרוצים, ויצא
זכאי בדין, וכי בשביל כך תתחדש לו ידיעה
בתורה שלא למד בה?! ובמה יזכה להיות
צורר בצרור החיים?!

ולכן, כל רגע בזמנים קדושים אלו, יקר
מכל יקר, אפילו שיש טרדות רבות, מכל
מקום יתאמץ לחטוף כמה שיותר, כגון,
כשהוא נצרך להיות בבית, ואפילו הילדים
סביבו - יחטף מה שיוכל ללמד.

יושב ולומד בעמקות ובעיון

בספר 'עובדות והנהגות לבית פריסק' (ח"ג
עמוד עט) מובא, שפעם נכנס הגאון רבי יחיאל
מיכל פיינשטיין זצ"ל, לחותנו הגרי"ז מבריסק
זצוק"ל, וספר, שבדירתו הקטנה - הצפיפות
היתה גדולה עד מאד, והלמוד בבית בתנאים
שפאלו, קשים עליו. נענה ואמר לו הגרי"ז:
'וכי כיצד חושבים אתם שאני הרגלתי ללמד
לאחר נשואי? ילד אחד שמתתי על רגלי האחת,
ויילד נוסף על רגלי האחרת, וילד שלישי
אחזתי בדי, וכך הייתי יושב ולומד בעמקות
ובעיון.'

לכאן, ברם, באמצע למודי, טרדוני מראה פניהם המיוסרות של בני ביתי, עד שהעיון היה קשה עלי, משום כך ירדתי לפתל המערבי, ובקשתי מרבוננו של עולם שיאפשר לי ללמד בעיון ללא הפרעות, ושירפא את בני ביתי לשם כך.

בלי טרדות אי אפשר

בספר 'אשכבתיה דרבי' (ח"ב עמוד קפג), מספר כשאנשים נכנסו לסטייפלר וצ"ל, ובקשו ברכה שינצלו מטרדות, היתה תשובתו: 'בלי טרדות אי אפשר להצליח, סוד ההצלחה הוא רק בהתגברות על הטרדות'.

בספר 'שיח שרפי קודש' (ענינים עמוד קיז) מספר, שפעם, במוצאי יום הכפורים, פנה הרב הקדוש רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע לאחד מחסידיו, ואמר לו: 'בוא ואגלה את אונך, על מה התאמצת בתפלתך ביום הקדוש. הלה הפתע ושאל: 'האמנם? על מה נסבו תפלותי? נענה הצדיק ואמר: 'בתפלת ערבית פנית אל הקדוש ברוך הוא ואמרת: רבוננו של עולם! גלוי וידוע לפניך, שהוצאות הבית, מסתכמות אצלי בסך אלף רבל לשנה, וסכום זה, אתה ברב טובך ורחמך, ממציא לי בעסקים שונים במשך כל השנה כלה. לפיכך, אם טוב בעיניך, אני מבקש ממך שתזמין לי את האלף רבל, בבת אחת בתחלת השנה, כך שאהיה פטור מטרדת פרונסה, ואוכל להתמסר בשוב הדעת לתורה ולתפלה'. ברם, המשיך רבי לוי יצחק ואמר: 'בבוקרו של יום, בתפלת שחרית, נמלכת בדעתך, שלמעשה, גם אם תרויח את כל הסכום בבת אחת, קיים חשש שמא תתפתה להשקיעו בעסק מסים, כדי שהמעוץ לא תהינה מנחות בטלות, בשל כך העתרת שבתחלת השנה תרויח חמש מאות רבל, וכעבר מחצית השנה, תרויח עוד חמש מאות רבל. אבל כשהגיעה תפילת נעילה, גברו חששותיך, שמא תעשה עסקים צדדיים בחמש מאות רבל, ושוב תוטרד, ולא תוכל

בספר חסידים (סימן קסד) כתב: 'אם קבל עליו צער בשביל הקדוש ברוך הוא, כגון שמונע משעשוע בניו ובנותיו, שישמע שבוכין ואשתו מגדלתן... והוא מצטער שבוכין ואינו עומד בשביל (מסבת) שעוסק בתורה... יקבל שכר על זה הצער, וצער של גיהנום - ממצטים לו'.

והסביר בספר 'משנת רבי אהרן' (חלק ג', עמוד קכח): 'אמרו חז"ל (ערוכין כב ע"א): 'במי אתה מוצא תורה? במי שמשים עצמו אכזרי כעורב, על בניו ועל בני ביתו. והנה גדר הרחמים והחמלה, הוא חיוב ביותר על הקרובים, והקרוב - קרוב קדם, וכל שכן על בני ביתו התלויים בו... ובאמת אינו קונה בנפשו אכזריות, חס ושלום. אך צריך להתנהג למעשה וגם לשלט במחשבתו, להסיח דעת מצערם, כאלו היה אכזרי. אך באמת לא יפסיד זה במדותיו, כי זוהי מדת החסד האמתית, וכך רצונו של הקדוש ברוך הוא, ואין בזה שום הפסד, ומה שצריך להסתדר - יסתדר בלאו הכי, והוא רק נסיון מהקדוש ברוך הוא, להגדיל שכרו'.

בקשתי מה' ללמד בעיון ללא הפרעות

מספר על הגאון, רבי שלמה זלמן אויערבך וצ"ל, שלמד בחברותא עם הגאון הצדיק רבי דוד בהר"ן וצ"ל. פעם בעצומו של למוד, סגר לפתע רבי דוד את הגמרא שלו, ואמר, שמכרח הוא ללכת לאיזה מקום. רבי שלמה זלמן שהפירו היטב, הבין שאין זה ענין של מה בכך, שרבי דוד מפסיק באמצע הלמוד. לאחר זמן לא רב, שב רבי דוד והמשיך בלמוד, כשהבחין בתמיהתו של רבי שלמה זלמן, הסביר לו את אשר ארע: היום, כאשר יצאתי מביתי לבוא ללמוד, היו אשתי ובני ביתי שוכבים חולים, וקשה היה עלי הדבר לעזבם במצב שכזה. אך התגברתי וכבשתי את רחמי, הן חז"ל אמרו: 'אין דברי תורה מתקיימים - אלא במי שמשים עצמו אכזרי כעורב על בניו ועל בני ביתו'. לפיכך הגעתי

חֶמֶץ, אֲלֵא שְׂרָפָה וְחֻכְמִים אוֹמְרִים, אִף מִפְּרֵר
וְזוֹרָה לְרוּחַ אוֹ מְטִיל לֵים'. וּבְכַאוֹר הַגֶּר"א
(או"ח סימן תמח סעיף קטן א) הוֹכִיחַ, שְׂאֵף לְחֻכְמִים,
הַעֲקָר הוּא בְּשֵׂרָפָה.

וְכַתֵּב הַחֵיד"א עַל הַגְּדָה שֶׁל פֶּסַח, דְּכִינּוֹן
דְּהַחֶמֶץ רוֹמֵז לְיֵצֵר הָרָע - לְכֵן עֲקָר שְׂרָפָתוֹ,
הִיא בְּאֵשׁ הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב (יְמִיָּה כג, כט):
"הֲלֵא כֹה דְבָרִי כְּאֵשׁ", וְכְמוֹ שְׂאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ
ז"ל (קְדוּשֵׁין ל' ע"ב; ב"ב טז ע"א): 'בְּרֵאתִי יֵצֵר
הָרָע - בְּרֵאתִי לוֹ תּוֹרָה תְּבַלִּין'. וּבְכַאוֹת דְּרַבִּי
נִתָּן (טז, ג) אֵיתָא: 'יֵצֵר הָרָע אֵין לוֹ תְּקָנָה,
אֲלֵא בְּדְבָרֵי תּוֹרָה, שֶׁהוּא כְּאֵשׁ בְּלִבְד' - עַל
יְדֵי זֶה נִזְכָּה לְמָה שְׂמוּבָא בְּשֵׁם הָאֲרִיז"ל:
'כֹּל הַנִּזְהָר מִמַּשְׁהוֹ חֶמֶץ בְּפֶסַח, מְבַטֵּחַ לוֹ
שְׂלֵא יִחַטָּא כֹּל הַשָּׁנָה'.

וּמְקוּרָו בְּזֵהר הַקְּדוּשׁ (ח"ג פְּרֶשֶׁת פִּי תִצֵּא דָף
רפב ע"ב): 'וּמֵאֵן דְּנִטִיר לוֹן מִחֶמֶץ וּשְׂאוֹר -
גוּפִיָּה, אִיהוּ נִטִיר מֵיֵצֵר הָרָע לְתַתָּא, וְנִשְׁמַתִּיה
לְעֵילָא. וְאִתְמַר בֵּיה, (תְּהֵלִים ה, ה) "לֵא יְגוֹרְךָ
רַע". [מִי שְׂשׁוּמֵר אֶת עֲצָמוֹ מִחֶמֶץ וּשְׂאוֹר,
הוּא שְׂמוֹר מִהַיֵּצֵר הָרָע שְׂלִמְטָה, וְנִשְׁמַתוֹ
לְמַעְלָה, וְנִאָּמַר בּוֹ 'לֵא יְגוֹרְךָ רַע']. הֵינּוּ,
מִשׁוּם שְׂחֶמֶץ הוּא הַיֵּצֵר הָרָע, וְעַל יְדֵי שְׂאֵנוּ
מְבַעְרִים אֶת הַחֶמֶץ [הַיֵּצֵר הָרָע] בְּפֶסַח, נִשְׁפַּע
עֲלֵינוּ שְׂפַע רוּחָנִי, שְׂלֵא נִחַטָּא כֹּל הַשָּׁנָה.

וְכַעַת שְׂאֵנוּ בְּתַחֲלַת נִיסָן, יֵשׁ מְסַפִּיק זְמַן
לְהַטְהֵר, וְלִזְכוֹת לְאֲכוּל אֶת הַפֶּסַח גַּם בֵּן
בְּטַהֲרָה, וְעַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה מְקַרְבִּים אֶת
הַגְּאוּלָּה הַשְּׁלֵמָה, וְיֵהִי רְצוֹן שְׁנוּזָכָה לְאֲכוּל מִן
הַזְּבָחִים וּמִן הַפֶּסַחִים, וְיִתְקַיֵּם בָּנוּ: "כִּימִי
צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲרָאנוּ נִפְלְאוֹת", בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ, אָמֵן.

לְעֶסֶק בְּיָשׁוּב הַדַּעַת בְּתוֹרָה וּבְתַפְלָה, לְכֵן,
בְּקִשְׁתָּ שְׂיִרְחַמוּ עֲלֶיךָ מִן הַשָּׁמַיִם, וְיִתְּנוּ לְךָ
בְּכֹל שְׁלוּשָׁה חֲדָשִׁים - מְאֵתִים וְחֻמְשִׁים רַבְּל'.
'אֲבַל', סִיִּם הַצְּדִיק וְאָמַר: 'בְּשָׁמַיִם דָּחוּ אֶת
בְּקִשְׁוֹתֶיךָ, וְאָמְרוּ, שֶׁהֵם רוֹצִים שְׂדוּקָא מִתּוֹךְ
עֲצָם הַטְּרָדוֹת, תְּתַגְבֵּר וְתִקְבַּע שְׁעוּרִים לְתוֹרָה,
וְתַעֲסֵק בְּעַבְדוֹת הַשָּׁם יִתְבָּרֵךְ, וְזֶה חֵשׁוֹב מְאֹד
בְּשָׁמַיִם'.

זְרִיזוֹן מְקַדִּימִין לְמִצְוֹת

וְלִזְהָ צְרִיף זְרִיזוֹת גְּדוּלָּה, לְחַטּוֹף כֹּל מָה
שְׂאֵפְשֵׁר בְּיָמִים אֵלוֹ, כְּמוֹ שְׂדָרְשׁוּ בְּמַכִּילְתָּא
(פְּרֶשֶׁת בֵּא פְּרָשָׁה ט), הוֹבָא בְּרַש"י (שְׁמוֹת יב, יז):
"וּשְׂמַרְתֶּם אֶת הַמִּצְוֹת" - 'רַבִּי יֵאֱשִׁיָּה אוֹמֵר
אֵל תְּקַרִּי כֵן, אֲלֵא וּשְׂמַרְתֶּם אֶת הַמִּצְוֹת. כְּדָרְךָ
שְׂאֵין מִחֻמְיָצִין אֶת הַמִּצְוָה, כִּף אֵין מִחֻמְיָצִין
אֶת הַמִּצְוָה, אֲלֵא - אִם בָּא מִצְוָה לְיָדְךָ, עֲשֵׂה
אוֹתָהּ מִיָּד'. וְהוּא הַמְּקוּר לְדִין שֶׁל 'זְרִיזוֹן
מְקַדִּימִין לְמִצְוֹת', וּמְבַאֲרֵת הַסְּגִיָּה בְּגִמְרָא
בְּמַסְכַּת פְּסָחִים (דָּף ד' ע"א), וְהַמִּצְוָה הִיא הַרְמֵז
הַגְּדוּל שֶׁל זְרִיזוֹת.

וְכֵן כְּתֵב בְּסֵפֶר הַחֲנוּכָּה (מִצְוָה קיז), בְּטַעַם
הָאֶסּוֹר שְׂלֵא לְהַקְטִיר חֶלֶב עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְזוֹ
לְשׁוֹנוֹ: 'בְּהִרְחִיק הַחֶמֶץ, שֶׁהוּא נַעֲשֵׂה בְּשֵׁהִיָּה
גְּדוּלָּה וְכוּ', נִקַּח דְּמִיּוֹן לְקִנּוּת אֶת מִדַּת
הַזְּרִיזוֹת, הַקְּלוֹת וְהַמְהִירוֹת בְּמַעֲשֵׂי הַשָּׁם
יִתְבָּרֵךְ'.

עֲקָר שְׂרָפָתוֹ הִיא בְּאֵשׁ

וּבְזִכּוֹת שְׂאֵנוּ מִשְׁתַּדְּלִים לְבַעַר אֶת הַחֶמֶץ
מִבְּתֵינוּ [שֶׁהוּא רוֹמֵז וּמְסַיֵּעַ לָנוּ לְבַעַר אֶת
הַיֵּצֵר הָרָע מְקַרְבָּנוּ, כְּמוֹ שְׂאֵמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל
(פְּסָחִים כֵּא ע"א): 'רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אֵין בַּעוֹר

